

**K'amab'al b'eey kixiin tijoxelaa' ja nq'etb'ex
ruuwach ja yojb'iil nuuya ja coronavirus COVID-19**

Tz'utujil
Quinto y sexto primaria
Comunicación y Lenguaje

Claudia Patricia Ruíz Casasola de Estrada
Ministra de Educación

Héctor Antonio Cermeño Guerra
Viceministro Técnico de Educación

Erick Fernando Mazariegos Salas
Viceministro Administrativo de Educación

Oscar René Saquil Bol
Viceministro de Educación Bilingüe e Intercultural

Nidia Yolanda Orellana Moscoso de Vega
Viceministra de Educación Extraescolar y Alternativa

Equipo de edición

Salvador Quiacain Rocché
Contextualización

Alvaro Israel Castro Ajcot
Diagramación

Ilustraciones
**Banco de imágenes de Digebi
y - www.freepik.es**

©Ministerio de Educación de Guatemala (MINEDUC)

6ª calle 1-87 zona 10
Teléfono: (502) 2411-9595
<http://www.mineduc.gob.gt>
www.mineduc.gob.gt

Guatemala, 2020

Este documento se puede reproducir total o parcialmente, siempre y cuando se cite al Ministerio de Educación (Mineduc) como fuente de origen y que no sea para usos comerciales.

Ja toq ma jan ti sik'ixi ja wuuj

Tatz'ata' ja taq achib'al k'in tak'ulub'a' ja taq ak'axaneem ri:

1. Naq ninaataj ja ti sik'ineem naach'ob' atat?
2. Naq nb'anataji nb'ij ja ti sik'ineem?
3. Jani' k'aa ri' nk'ixb'eej ja ti b'anatajik naach'ob' atat?

Chi rij sutib'al

Ajtz'ijb' Rose Zubizarreta. Chojmarisaaneel
Claudia González

Ja Marisol jaa ri' jun ti ixtan qas ki'il.
Ja Marisol qas utz nuutz'at jar ajtijaal.
Ja Marisol qas utz nuutz'at ja pa juyuu'.
Ja Marisol qas utz nuutz'at ja taq chikop.
Ja Marisol qas utz nuutz'at nejtz'a'n kuk'iin rachib'iil.

Ronojel q'ij, ja Marisol nel el pa k'astaneem.
Jaa' nel el pa k'astaneem chi pan rusutib'al ch'akat.
Ja Marisol nb'e pa k'astaneem pa raqan ya'.
Jaa' nb'e pan ajtijaal.
Ja Marisol nb'e pa ruq'ijlooxiik ja rachib'iil tan Julia.
Jaa' nb'e k'in npeeti ruyoon.
Ronojeel nuub'an ja Marisol pa sutib'al ch'akat.

Ja tan Julia k'in tan Marisol ee k'o pan ajtijaal.
Ja tan Julia nb'ij chi re ja Marisol:
-Tak'aaxaaj ri' Marisol. Ja chi re julee' q'ij k'o jun k'amaj
ajniim pejtinaq. Ja k'amaj ajniim kixiin konojeel ja taq ala'ii'
k'in ixtanii' ee rixiin jar ajtijaal.
¡Jaa ri' qas utz!

1

Ja pa taq cholon
tzij, nawalin tzij k'in
cholon k 'asleemaal
nena 'taxi winaqii '
owi chikopaa ' ja k
'ooli nb'anataj chi ke.
Chi kikojol ja netzijoxi,
q'anij k'o wi' juun
ja qas rajawaxiik k'in
nim ruuq'ij. Nojkowiini
najili ja nim na ruuq'ij
ja toq nqak'aaxaaj
¿Naq k'a qas
nna'taxi chi paam ja
tzijooneem?

Xar wa ri' ja Marisol ma ti k'ulub'a'na.
Ja tan Julia xb'ij xhi re:
-¿Naq xaab'an Marisol?
-¡Aay, Julia! -keeri' nb'ij ja tan Marisol-
Ja k'amaj ajniim ma kixiin ta konojeel jar ixtanii'.
Ma xuwiin ta inin.
Ma rixiin ta jun ixtan k'o pa sutib'al ch'akat.

Ja tan Julia qas utz laj rachib'iil.
 Ja tan Julia nb'ij chi re:
 -Naq chi re chi mani', Marisol.
 Ja k'amoj ajniim qixiin qonojeel.
 ¡Tab'atataj awii' chi pan ja rasutib'al ch'akat.
 Ja Marisol xuutz'at ja rachib'iil, xar wa ri' ma k'o ta xb'iij.

Ja Marisol qas ruch'ob'oon nk'eje' chi paan ja k'amoj ajniim.
 Jaa' nraajo', xar wa ri' k'o jutzit xib'en ri'iil chi re.
 Ja Marisol xuuch'ob' chi nb'e ja pa k'anoj ajniim.

Ja q'ij rixin k'amoj ajniim maxko' ta na winaqii' pa b'eeey.
 Maxko' winaqii' ee k'o chi rutz'ajtiik.
 Ja rutata' k'in ruutee' ja Marisol chaqajaa' ee k'o chi ri'.
 -¿B'ar chi ri' k'o wi' ja Marisol? -Ne'e ja rutata'-.
 -Chi le' k'o wi' ja Marisol le' -ne'e ja ruutee'-.

¿La najiini nqa'j pan aawi' ja tzijoneem?

Ja Marisol k'o pa k'amoj ajniim, chi paan ja sutib'al ch'akat.
 Ja Marisol nb'atataj rii'.
 Nb'atataj rii' pa sutib'al ch'akat.
 Ixtanii' k'in ala'ii' nkib'atataj kii' pa k'amoj ajniim.
 ¡Qas ki'iil ee k'oli konojeel!

Ch'ob'ooj: jaa ri' ma qas ta qatzij atk'ooli chi re ja naab'an

2

¿Naq chi ke nim na runa'taxiik chi paam ja tzijoneem?

Ruk'isib'aal

Ja toq nsik'ataji ja wuj

Rumaal ja xasik'ij qaaj, tab'ana' ja julee' taq saamaaj ri:

1. Tatz'ijb'aj ruk'in taaq atzij jaawa ri':
  - a. Naq k'a ja qas utz xaatz'at chi re ja sik'ineem?
  - b. Naq k'a chi re naach'ab' atat ja to xtz'ijb'axi ja ti sik'ineem ri?
2. Tatz'ijb'aj jun paaj tzij, ja b'ar chi ri nab'aj nab'iij wi chi re jar ajtz'ijb', ja naq xaana' ja toq xasik'ij ja ti sik'ineem.

Ja toq ma jan ti sik'ixi ja wuuj

1. Tak'ulub'a ja taq ak'axaneen ri:
  - a. Naq awaataq chi re ja coronavirtus?
  - b. Ja pan awoohooch jar aatata aatee' la k'o cholontziij nkeecho chi aawach?
  - c. Naq k'a ja qas utz na naatz'at chi re ja taq cholontziij?
2. Tasik'ij ruub'ii' ja tziij k'in tatzijooj naq ninaataj ja ti tz'ijb'aneem?

Ja coronavirus k'in ja taq cholontziij

Ma ti mestasta ja rucholiik ja taq cholontziij.

Ja toq xqalisaxi: qas junwinaq waxaqii' q'ij rixin ja ruukaab' iik chi paan ja junaa' ja'q'o' junk'al junaa', xwasax to tulawuuj runaal jar Liwix Figueroa.

Ja rixiin kaja'o' wuqk'al waxaqii' junaa', ja q'aaqawojb'iil xeeqaj pa Florencia, ee wuquu' ixoqii' k'in ee ox'i' achi'ii' k'ojolaa' xe'animaj eel chi paan ja kitinaamit xeb'e pa taq k'iche'aal rumaal jar itzel yob'iil. Naq k'a ja xkeeb'an jari q'ij saq ja toq ma k'o ta netflex, facebook nista twitter?

Xar waari nb'ij chi aawe najb'eey chi ja k'amk'oxem yojb'iil xtz'ukar to pan amaq' Asia k'in seqan pan E'uroopa rumaal ja b'ineen pa taq b'eey rixiin ja k'ayineem. Ja Frolornia, ee k'iy ja winaqii' xekami, xa etijutz'iit xek'ase' kaan. Jar E'uroopa ee jun k'al jo'oo' (millones) a winaqii' xekami.

Kaamiik, nchol chi aawach chi ja k'ojolaa' rixiin Florentinos xk'omon chi ke, lajuj q'ij nkeeb'an taq cholontziij. Jo'kal taq cholontziij xkitz'ijb'aaaj, ja ruub'ii' wuuj xtz'ijb'ataj wi ja taq cholontziij Decameron xb'ix chi re, jar ajtz'ijb' Giovanni Boccaccio. Ja ruub'ii' ja taq tziij rixiin ja taq cholontziij ajoben ri'ii' k'in k'ayewalaj ajob'eem, jaqal ruwi' runa'ooj achi k'in meb'a'iil. Qas poqon chi kay.

Ja k'a kaamiik naq k'a nqakoch'b'eej qaawach rummal ja coronavirus – naq rajawaxiik nqaab'an chi re ja ti'on wi'aaaj A, k'in ja yojb'iil kixin ixoq taq wakax? Jar inin nuruqaj chi we ja ninataaj ja ti'onik wi'aaaj kixin espayolii' - ja nuuchol wati't, ja ti te'eej – ja nch'ob' inin ma itzeel ta ja nachol taq cholontziij. Tatz'ata netferx, facebook y twitter, ok; xar waari ma timestaxi ja rub'aniik ja cholon taq tziin. Jar oq Aj Iximuleew xqak'ex ja tzeb'ab'al taq tziij, xqaya' memes pa ruk'exwaach; xar waari k'oli qas taq utz, qas nel ak'u'x chi rij, q'ani ma tinumestaj wi ja taq cholontziij.

Ja toq ntzuri ja sik'in wuuj

1. Naq k'a chi na'oojiil ja na'ijix rij ruwach,
2. Naq chi tz'ijb'aneemiil: la yo'ol rub'ixiik, ya'ool na'ooj, choloneel?, Naq chi re?
3. Ja tz'ijb'aneem nb'ij; Naq keeb'an ja winaqii' k'in rumaal ari ja ma xok'o ta keek'u'x chi paam ja kawinaq q'ij xetz'ape'e ru'maal ja q'eeqayojb'iil?
4. Naq tib'ij tziij ja tziij k'amk'oxeem, ja kani b'ij ja pa ruuk'ab' paaj tziij?
5. Naq tib'ij tziij ja q'aaqayojb'iil owi q'eeqapuj nuuya' ja coronavirus?
6. Naq k'a runa'ooj jar ajtz'ijb' ja toq ninaataj netflex, Facebook y twitter?
7. Tekoch'o eewach chi paan ja ka'i' winaq q'ij, ja chi re jun ak'aal qas k'ayeew na, xar waari jun utziil ja nkajob'ej chi qe ja k'omol taq b'eey chi ruto'iik ja tinaamit. Naq nab'ij chi re ja taq saamaaj majtaanaq kumaal ja k'omol taq b'eey? Naq naab'an k'a atat chi kito'iik jar atinaamit utz k'a ma ti keek'an ja yojb'iil nuuya' ja virus? Atat ta juun chi ke ja k'ojolaa' ja nekikot chi paan ja ka'winaq q'ij?
8. Tatz'ijb'aj jun jun kapaj tziij rixiin rucholok k'aalemaal.

Ja toq ma jan ti sik'ixi ja wuuj

1. Tak'ulub'a' ja taq ak'axaneem ri, takojo' ja taq na'ojiil riixn jar awaotaq chik.
  - a. ¿Naq k'a ja jun virus?
  - b. ¿Naq k'a awak'axan chi re ja coronavirus?
  - c. Naq ab'anooj chi re jar awak'axaan kani: ntzijox pa taluwach, taluch'ijch', memes, taq tzijoneem, taq b'anatajeem?
2. Tatz'ata' jar achib'al k'in ruub'i' ja tzij, tatz'ijooj, ¿Naq ntzijooj naach'ab' atat ja tz'ijb'aneem.

Ja ruq'alasaxiik ja coronavirus

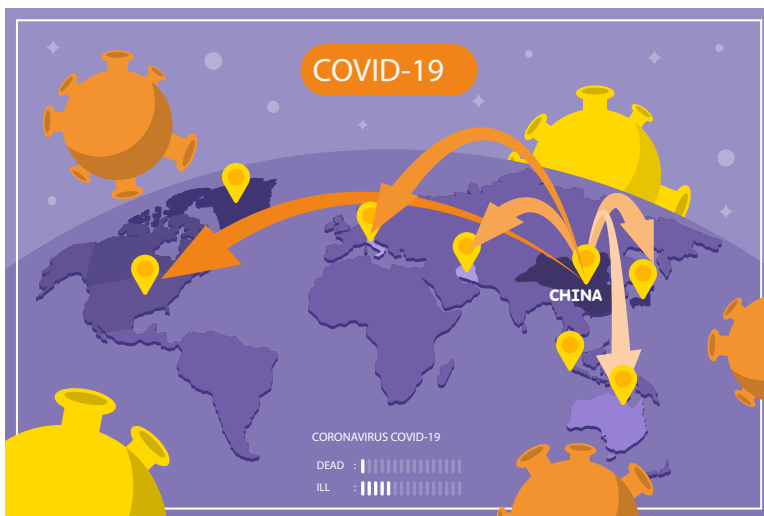
Ja k'omok'oxin yojb'iil rixiin ja COVID-19 ee kajk'al jo'laaj miil chik ja winaq erusokoon k'in rusepon chik ri' chi paan ja ruwach'uleew, ja k'a q'ijirinaq wi' pa Asia ja ee k'o wi' oxk'al jo'lajuuq miil ja winaqii' eyawanaq chik rumaal k'in ee oxi' miil ja winaqii' ee ruk'amasan chik chi paan ja ruk'aj iik ri'. Ja xa jun iik k'in nik'aaj ee k'o chik junk'al lajuuj amaq'ii' ee rusokoon': Ja pan amaq' Iran ee k'iy chi erusokoon, ee k'iy miil ja winaqii' ee rutz'apiin pa ka'winaq q'ij ja pan ralib'al q'ij Italia, chaqajaa' ruy'oon kisaamaaj jar ee k'omol taq b'eey chi rusamajixiik ja ch'ajch'ojiil utz k'a ma ee k'iy ta ja nerusok. Xar waari jar España xetz'atataj chi ee k'o lajuuj k'al ja k'o chik ja virus kuk'aan chi paan ja tinaamit je'e.

Ja OMS ruya'oon chik rub'ixiik chi ke kanojeel jar amaq'ii' chi rujawaxiik nkeeq'il ruchoq'aaq' ja virus. Nokowini chi nokowin chi riij ja nqaqa'il, keeri xb'iij to xin junwinaq kajji' q'ij ixiin ja ruukab' iik chi re ja junaa' ri' Tedros Adhanom Ghebreyesus, kamol b'eey kixiin jar ee q'omanelaa'-, ma aninaq ta xtiq'etex ta ruchoq'aaq' ja ma kita xtiqax chi paan ja julee' amaq' chik. Xar waari noqkowini nqaq'eteej ruwach, Kiy ja naquun ja q'alaaj ta chi qaawach ruumaal ja xeb'en ri'il ri'. Xar waari' jaawa ja noqkowini na'aya' rub'ixiik ri'.

Naq k'a ja jun coronavirus?

Ja ruub'ii' ja virus petenaq chi re un Spoj rub'ina'aan " viriones" petnaq chi ke q'anxo'x kixiin nitz' taq chikop, keeri rub'aniik kani ruk'areta q'ij. Jaawa nitz' taq chikop ri' neerusok chikopaa' k'in winaqii', nkeeya' yoob'iil pa rub'eyal uxulanib'al, nuumaj to ruk'in ya' patzamaaj neeqaj pa jun nimalaj yojb'iil ja nurusok kipaspoy ja winaq, nuuy'a ruk'ayewaal, nuuyoj kina'ooj ja winaq chi paan ja ruwach'uleew, ruumaal nsopoji ja rub'eey kixulb'al, ntz'ape kixulanb'al, ja pa jo'q'o' oxi' junaal, ee k'a'q'o' ja winaqii' sekam rumaal.

Bar chi ri xwinaqir to wi ja coronavirus?

Ja nkib'iij ja k'omol taq b'eey rixiin China, xwinaar to pa k'ayab'al kixiin chikopaa' rixiin Wuhan, jun mimalaj tinaami k'o pa runikajaa' jar amaq' China, kanojelaal ja xerusok ja yojb'iil ri' ee rixiin ja tinaamit Wahan k'in ja winaqii' ja xe'eq'ax opoon chi paan ja tinaamit. Kanojelaal ja xekami eje'ee' jar ee taq ri'jaa' chik k'in k'o taq kiyob'iil kani chi re t'iyabetis k'in ja k'o taq kiyob'iil rixin kixulanb'al.

Mapa de coronavirus y su propagación mundial.

Ja k'aak'a b'i'aaaj rixiin ja coronavirus: Covil-19

Ja rixin junlajuuj rajalb'al iik', ja Molaaj kixin Q'omanelaa' chi paan ja Ruwach'uleew (OMS) xuuya' ruub'ii' ja coronavirus COVID-19. Ruumaal chi ja molaal kixiin ja q'omanelaa' ma xkajo' ta xkeeya' ta ruub'ii' jun chikop chi rijj nista jun keeb'ii' ta jun mook winaqii'. Ja b'i'aaaj ri' xalax to pa ruxe' taq tzijj ingles xya' to rumaal ja Edros Adhanom "corona virus disease" Jaawa ruub'ii' ja k'aak'a taq tz'ukareem, ma ruub'eey ta nkooy chi jun tzijj ja ma tz'aqat ta rub'ixiik.

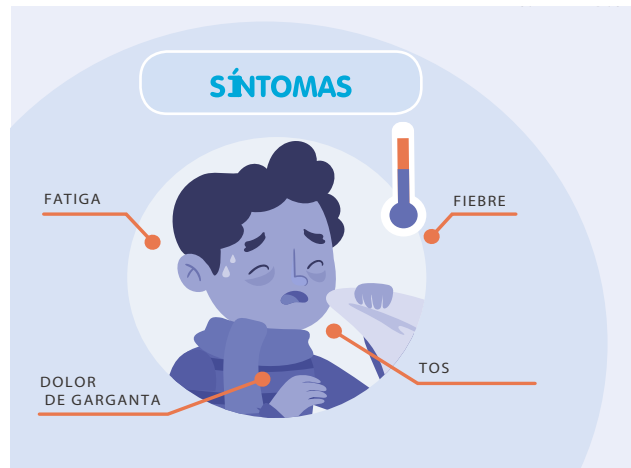
Naaq nuub'an ja toq nkamk'oxiini?

Ja winaqii' ja kitijon nimaq taq ajtijaal ma qas kotaq naq xuub'an ja toq xwinaqir to ja virus, xar waari xa nk'amk'oxiini chi ke ja winaqii'. Ja qas nya'o wi ja toq k'o oob' chi ke ja winaqii', kani chi re ja toq k'o k'atan chi rii ja winaq. Ja mokaaj ntz'ato wi ja yojb'ilaal Chino xusakir rijj keewach jar enajb'ey ta yawa'ii', ee k'ajk'al waxaqlajuuj kik'amoon chik ja yojb'iil chi paan ja tinaamit Wuhan.

Jar ee sakil rii' ruwach ja naquun xeekeewil chi ee 22% k'o chik ja winaqii' ja njoxox chi kijj chi k'o chi ja yojb'iil kuk'aan, 32% ee k'olook ja winaqii' kuk'iin ja k'o k'atan chi kijj k'in ja k'o kiyojb'iil rixiin kixulanib'al. Xar waari ee k'o ee niik'aj ja winaqii' ja xeyawaji ja ma tich'ob'ataji naq la chi re ma ee k'olok ta k'uk'iin yawa'ii'.

La k'o q'omaneem chi rijj ja coronavirus?

Ja kaamiik ma k'o ta ruq'omaal ja yojb'iil ri', ja netajini nkeeb'an ja k'omol taq b'eey kixiin ja q'omanelaa' nkeeya' taq aq'oom ja na'eteb'ax ruchoq'aaq' ja yojb'iil, kani chi re yo'oj uxulab'al ja toq rajawaxiik, ja yawa'ii' nexulani k'in k'i'y ya' nkeetij, utz k'a ja kib'aaqii' k'ib'ochiil nsamaji nchojin rii' ruk'iin ja yojb'iil, ejqaal nel eel ja itzel yojb'iil k'in netzuri. Xar waari ja b'aaq ib'och pa ruk'ayewaal k'o wi ma k'o ta ruchoq'aaq'.

Ja toq ntzuri ja sik'in wuuj

1. Naaq chi tz'ib'aneem aal ja xasik'ij qaaj, rub'ixiik, ya'ooj na'ooj, nawalineel?
2. Naaq k'a ja na'ooj na'ijij ja tz'ijb'aneem?
3. Naaq k'a nrajob'eej jar ajtz'ijb'?
4. B'ar petenaq wi ja ruub'ii' ja coronavirus?
5. Naaq k'a chi re ja OMS xb'ina'aj chi re ja coronavirus COVID-19?
6. Naaq rugarajiiil ja ruwach'uleew ja nim ruusok ja coronavirus.
7. Naaq nuub'an kaari ja jun amaaq' ja wi ma xtinimaj ta ja OMS k'in ja wi ma xtichoomij ta kii' chi ruq'iliik ja yojb'iil nuuya' ja coronavirus?
8. Rimal ja xasik'ij. Ja pan atinaamit la k'ooli jar utzilaj saamaaj b'anoon ja ma k'o ta xib'eneem nb'aani?
9. Tak'ama' ja taq na'ooj xaq'ijij rii' k'in ja qas nk'atziini xuya' rub'ixiik ja tz'ijb'aneem, tab'an jun asaamaaj chi ruwach jun wuuj naq rub'anikiil ja coronavirus COVID-19.

**K'amalab'al b'eey kixin tijoxelaa' ja nq'etb'ex ruuwach
ja yojb'iil coronavirus COVID-19**

Tz'utujil
Quinto y sexto Primaria
Matemáticas

Ruub'eyiil saamaaj rixin maya' ajilab'al

Tatzata' jar oxi' taq achib'al rixiin ja maya' ajilab'al ri', ja chi paan ja kajux k'oqaj chi keexee', tatz'jib'aal ja taq ruub'ii' pa tz'utujil.

Ja kani' atz'atoon chi paan ja rub'eyiil ja maya' ajilab'al oxi' ja taq achib'al nkoj chi rutz'ijb'axiik ja taq ajilab'al: ti ija'tz owi ti t'oot', ti chuq' k'in ti jux, ja k'a taq naab'il ja taq rijqalem k'o taq k'olib'al nb'iin chi aawe jaru' nuuya' chi awach. Ja maya' taq winaq xkeekoj taq kajparaaj chi ruwatwachixiik, xar waari ja najb'eey, nkeenuk' taq achib'al chi rijliik taq wachineem, taq ixxim nkeekoj.

Tach'ab'o' chi ja jun jun taq k'olib'al, k'o wi taq riqalem ja taq achib'al chi rujun junaal k'in k'o rub'anikiil, najotab'a eel rutz'ijb'axiik.

Tib'ij tziij chi jar ijqaleem ri' junk'al juun

	Junk'al
	Juun

Ja qas rajawaxiik nab'an najb'eey ja toq natz'ib'al jar ajilab'al, nkeje' pan ana'oog ja riqale'm chi jun junaal ja taq ruk'olib'al ja taq ajilab'al, utz k'a ma katsaachi ja toq xtatijoj awii' chi ritz'ijb'axiik. Taq k'olib'al rixiin ja maya' ajilab'al.

Junq'o'	.
Junk'al	.
Juun	.

Najb'ey saamaaj

Ja chi ruwach juun ruxaq wuuj, tab'ana' jun kajux oxi' taq rupalemaal k'in kaji' taq rucholajjiil.

Achib'al	Rub'anikiil	Ruub'i' jar ajilab'al
	Ja ti jux utz xa oxi' muul ja utz ntz'ijb'axi chi paan ja jun jun k'olib'al.	Jo'oo'
	Ja ti chuq' xa kaji' muul ja utz ntz'ib'ax chi paan ja jun jun ta k'olib'al.	Juun
	Jar ijatz' xa jutij ja utz ntz'ijb'ax chi paan ja jun jun k'olib'al.	K'u'xaaj/Wa'ix

Rox saamaaj

Ejetzaneem rixiin rusolik riij ruwach rukayewaal

Ja to nawaajo' natijoj aawii' chi rutz'ajb'axiik ja maya' ajilab'al, rajawaxiik juun kajparaaj ja kaji' rukojol, jaawa ri, utz naab'an chi re jun kartoon ja ka'i' altiwiit raqan k'in jun altiwiit ruwach. Ja ti chuq' utz naakoj taq ixiiim, ja ti jux taq chee' k'in jar ija'tz taq pile'y owi nimaq taq ijatz'.

iQatijoj qii' chi rojtaqixiik ja maya' ajilab'al!

1. Jar aa Weel xuutik junk'al waxaqlajuuj k'aam awan, tatz'ijb'aj pa maya' ajilab'al ja jun ijq'alem ri', qak'ama' eel ja taq rub'eyiil ri'.

a) Nab'eeey naalik qaaj ja kajparaaj, ja b'ar utz wi naana', utz chi ruuwach jun ch'aatal owi pa toqoleew. Kajaa' k'aa ri nqasik'iij ja taq ak'axaneem.

Jaru' k'aam jar awan xuutik jar aa Weel)? Junk'al waxaqlajuuj, ijjepe qatziij!

b) Ja ajilab'al xq'ax pa jun k'al, xar waa ri ma xq'ax ta pa jun q'o', xk'a ruumaal ari' ma tak'ulub'a' ja taq k'axneem ri':

Jaru' muul k'al k'o chi paan ja ka'i' winaq? Xa jun, ijjepe qatziij!

Taya'aa' ju k'al chi paan ruk'aab' k'olib'al, jaari ruk'olib'aal ja k'aliil.

Jaru' k'aari xuuto'? jwaxaqlajuuj, jjepe qatziij!

c) Ja kaamiik tatz'ijb'aj ja waxaqlajuuj pa naab'ey k'olib'al.

38 = Juk'al waxaqlajuuj

Utz, xa tz'ijb'aaaj jaru' k'aam jar awan, pa maya' ajilab'al, keeri nb'an chi rutz'ijb'axiik ja maya' ajilab'al. ¿Xaatz'at, jjepe natkoowini natz'ijb'aaaj ja maya' ajilab'al?

Qatzata' chik jun naquun

2. t mokaaj rooj, ja chi paan ja junaa' ri' xuuq'ol ka'q'o' ka'kal jo'oo' raqan, arajaa' nraajo' ntijoj ri' chi rojtaqixiij ja maya' ajilab'al k'in nuk'utuj ruto'iik chi aawe chi natz'ijb'aj ruuk'iin.

a) Taya'aa' chi paan ja kajparaaj jar ajilab'al rixiin ja ooj xuuq'ol ja naan Leen.

Jaru' ja ooj xuuq'ol ja naan Leen? j ka'q'o' ka'kal jo'oo' raqan, ijjepe qatziij!

b) Ronojelaal ja ooj qas pa ka'q'o' raqan, xar waari ma jun chuuy ta, rumaal k'aari k'o julee' k'axaneem ri':

Jaru' jo'k'al k'o chi ja ka'q'o' ka'kal jo'oo'? j ka'i', ijjepe qatziij! Tatz'ijb'aaaj ja ka'q'o' pa rox k'olib'al, jaari ja ruk'olib'aal ja q'o'iil.

¿Jaru' xuuto'? jka'kal jo'oo', jjepe qatziij!

Jaru' k'al k'o chi paan ja ka'winaq jo'oo'? jka'i'! Tatz'ib'aaaj ja ka'k'al chi paan ja ruuk'ab' k'olib'al. ¿Jaru' jujuniil xkeje' kaan jjo'oo', jjepe jatziij!

c) Tatz'ib'aaaj ja jo'oo' pa najb'ey k'olib'al rixiin ja jujuniil.

Tatz'ib'aaaj jaru' ja ooj xuuq'ol ja naan chi paan ja kajux ri'.

3) Ja Taa' Seelmo, nuutik awan, xar waari ma ixiim ta nuuk'ol, aj ja nuuk'il, arajaa' qas nmaltiyoxiij chi re ja juyu' taq'aaj, rumaal chi ja junab'iir xuuk'ol oxi'q'o' waqk'al waxaqii' raqan aj.

Ja taa' Selmo xk'utuj ruto'iik chi rutz'ijb'axiik pa maya' ajilab'al k'in pa tz'utujil tzijob'al ja aj xuukol.

iXaatzat chi ma kayeew ta rutz'ib'axiik pa tz'utujil ja maya ajilab'al!

Ja k'a kaamiik tatz'ijb'aj ka' atat ja julee' ajilab'al ri', xar waari ma ta mestaj ta rukojiik ja kajparaaj. Ja taq ajilab'al chi ruwach awuuj natz'ijb'aj wi'.

49

128

757

1298

4823

Nqak'utuj chi aawe chi ta tijo' aawii' chi rusik'ixiik k'in rutz'ijb'axiik jar ajilab'al pa tz'utujil.